

ԱՐԵՎԻՍԱՅԱՑ ԱՌԽԱՐՋԱՐԻՆ ՅԵՂԱԾՐՋԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ

Արտասահմանի այն երկրամասերուն վրայ՝ ուր հայ մամուլը կը գործէ, Սուրիա, Թուրքիա, Ֆրանսա, Եգիպտոս, Ամերիկա, Վենեսուել, Վիեննա, արեւմտահայ աշխարհաբարը իր նուաճումներու ամէնէն փայլուն շրջանին մէջ կը գտնուի ներկայիս, հակառակ պատահական մասնակի անհամար սայթաքումներու:

Լեզուին արուեստագիտական ներուժիւններուն ծանօթ մամուլ ու գրողներ՝ ճշգրտեան, օրինականութեան ու յստակութեան տեսակէտով անոր տուած են տարազ մը՝ որ կը շողայ բիւրեղայնացած գեղեցկութիւնով:

Լեզուական մշակումի այս սլացքը ինչ ապագայի կը յարի եւ անոր վերելքը ուր կանգ կ'առնէ՝ օտարացումի մէջ լուծուող սերունդին հետ, չի կրնար գուշակուիլ:

Բայց ենթադրելով որ ան պիտի կանգ չառնէ, այսօրուան իր ծաղկումը լեցուն է վաղուան նորանոր հնարաւորութիւններու խոստումով:

Անոր՝ տիրացած ըլլալը այն ուժին՝ որով կարող կը դառնայ մտածումի, զգացումի, գաղափարներու ամէնէն խոր ձեւերով եւ արտայայտչական ամէնէն նուրբ երանգներով թարգմանը ըլլալ զրական, գեղարուեստական, վիպական, բանաստեղծական, իմաստասիրական եւ չափով մըն ալ գիտական նիւթերու, — մինչեւ կարենալու աստիճան ո'րեւէ լեզուի ո'րեւէ սեռէ գրուածք հարապատօրէն հայացնելու, — փաստ է թէ ան հասած է կատարելագործութեան նշանակելի բարձունք մը:

Մինչեւ հոգ ժամանելը, անշուշտ ան անցած է յեղաշրջութենէ մը, լեզուներու շրջափոխութեան օրէնքներուն համաձայն, ուր պատահականութիւնը տեղ չունի:

Տեսնելու համար այդ հոլովոյթը՝ չա-

հաղորդուեցանք անդրադառնալ այն հանգրուանին, ուր կը գտնուէր աշխարհաբարը ճիշտ իր կազմաւորումի ամէնէն ուշագրաւ շրջանին, այն թուականը երբ անոր յեղաշրջական հիմնարկէքը կը կատարուէր, նոյն գաղափարականով բոցավառ գրիչի մշակներու համաստեղութեան մը կողմէ, — Ար. Արփիարեան, Գր. Զօհրապ, Ա. Զօպանեան սիւններով ու հետեւորդներով:

Արեւելք — Մասիս — Հայրենիք շարժումով սաղմոսող երեւոյթը՝ 1892ի կիսամսեայ Մասիս-ով արմատական վերանորոգչութեան դրոշմ մը կ'առնէր, նորաստեղծ աշխարհաբարին տալով հանդանակի բնոյթը:

Անշուշտ ո'չ բնական էր, ո'չ ալ կարելի որ՝ այդ տարազը վերջնական ու անփոփոխելի ըլլար եւ յեղաշրջութիւնը հոգ կանգ առնէր:

Աշխարհաբարի հեղեղը նոր սահանք առած եւ նոր հուն ընտրած, պիտի հոսէր, տարածուէր ու ողողէր մամուլի անդաստանները:

Խուզարկելով հեղեղին աղբ, պիտի ծանօթանանք թէ անոր բխումէն մինչեւ այսօր ինչ փոխակերպութիւններ կրեր են իր կոհակները:

Բայց նախ անհրաժեշտ է ճշգրտել թէ՛ ինչի՛ մէջ կը կայանայ աշխարհաբարը գրաբարէն անջատող խրամը, կամ խորականութիւնը:

«Գրաբար-Աշխարհաբար»ի վէճ տիրող սով ծանօթ պայքարը, որ շատոնցուան հնութիւն ունի եւ որուն համար առատ մեքան սպառած է, յաճախ շփոթեցուցիչ ձեւով վերլուծուած է, տեղի տալով անհիմն թիւրիմացութիւններու:

Աշխարհաբարին պայքարը գրաբարին դէմ՝ չի կրնար նպատակ ունեցած ըլլալ ժխտել գրաբարին անփոխարինելի արժէքով գեղեցկութիւնը, կամ զայն թաղել ու գել հնութեան գերեզմանի մէջ, անվերապարոյց մահացումով: Այդ կարգի ոգի՝ ոճրական խելագարութիւն միայն կրնայ ըլլալ, որուն արտօնուած է որեւէ մտածող որ հայերէն լեզուի անունով կը խօսի: Գրաբարը եթէ այսօր չի գրուիր ընթացիկ գրականութեան մէջ, ան չի գաղբիւր մնալէ մայր լեզուն արեւմտահայ եւ արեւելահայ աշխարհաբարներուն, եւ իբր այդ կը դասաւանդուի նաեւ կրթական բոլոր այն հաստատութիւններուն մէջ, — հայկական երկրորդական վարժարաններէն մինչեւ հոգեւոր ձեւարանները, — որոնք հայերէն լեզուի ուսուցումին բարձրագոյն դասընթացքի ծրագիրը ունին, ինչպէս եւրոպական նման կրթական հիմնարկութիւններու մէջ կ'աւանդուին հին յունարէնը եւ լատինարէնը, թէեւ «մեռեալ լեզու» յորջորջումով: Հայերէն գրաբարն ալ, կոչուելով մէկտեղ «թանգարանի լեզու», չէ գաղբած «կենդանի լեզու»ն ըլլալէ մեր եկեղեցական գրականութեան, տակաւին իշխանաբար տիրելով Հայաստ. եկեղեցիի ծիսական եւ երաժշտական արարողութիւններուն մէջ, իր «անփոփոխելի ու անայլալեւի» մատենագրական բնագիրներով:

Չի կրնար ժխտուիլ նաեւ որ՝ եթէ աշխարհաբար գրականութիւնը պիտի տեսէ, ըլլա՛յ արեւելահայ աշխարհին՝ Հայաստանի մէջ, ըլլա՛յ արեւմտեան Հայութեան նոր օրրանին՝ Սփիւռքի մէջ, եւ եթէ այդ տեսող, մշակող ու ծաղկող գրականութիւնը կը կարօտի մշակներու՝ անոնք չին կրնար արժանաւորապէս կատարել իրենց կրնար արժանաւորապէս կատարել իրենց հայերէն լեզուագիտութիւնը կառուցուած է գրաբարի հիմքերուն վրայ: Բայց հայերէնի գիտութեան՝ նոր Առանց հին հայերէնի գիտութեան՝ հայերէնի մշակ չի կրնար պատրաստուիլ: Այս հիմնական ճշգրտմէն ետքը, կը մը-

նայ բնորոշել աշխարհաբարի պայքարին բնոյթը՝ գրաբարի դէմ: Թերեւս ճիշտ իսկ չէ «պայքար» բացատրութիւնը: Մեղմեւ լով ուղղենք զայն եւ կոչենք «խտիր»ը: — Աշխարհաբարի շարժումին ոգին է՝ լայն խրամներով գրաբարէն անջատուած նոր լեզուի իր կատարելագոյն անկախութեան տիրանալ, իր ուրոյն քերականութիւնով, հրաժարելով գրաբար ինքնօրէն ուրոյն քերականութեան վերջին հետքերէն, թոյլ չտալով անոնց քափանցումին նոր լեզուին մէջ, ինչպէս գրաբարը չի հանդուրժեր իր գրագիտութեան մէջ քափանցումը աշխարհաբարի ամենամեղմն հետքին: Խը-տիրը այսպէս բանաձեւուած, «պայքար»ի իմաստը կը չքանայ եւ լեզուական այս հիմնաւորք վէճը կը վերածուի ազատագրութեան ոգորումի: «Պայքար»ը հակառակորդը գեղեցկութեան, մահացնելու իմաստը կորցը գեղեցկութեան, աշխարհաբարի նկրտումը չի կրնար այդ անիմաստ, անտեղի ու անհնարին ոգին սնուցանել, կամ այդ նպատակը հետապնդել:

Ուրեմն ծանօթանանք «խտիր»ը կազմող գանաղանութիւններուն:

Աշխարհաբարը գրաբարէն անջատող եւ իրեն ուրոյն ինքնօրէնութիւն տուող հիմունքները կը կազմեն՝ իր.

1. Շարադասութեան ձեւը:
2. Հոլովներու շեղումները:
3. Խոնարհումներու շեղումները:
4. Ասացուածքներու վերանորոգումը եւ արդիականացումը:

Ա. Գրաբար շարադրութիւնը՝ հետեւող հին-յունական եւ լատինական շարադասութեան ձեւին, ամբողջապէս ձեւուած ու հիմնուած է անոնց քերականական կարգին վրայ: Աշխարհաբարը, շեղելով այդ կարգէն, որդեգրած է ուրիշ ընթացիկ արդիական շարադասութիւն մը, անշուշտ հետեւելով խօսակցութեան ժողովրդական լեզուին, մինչդեռ գրաբարը հետեւած է մա-

տեղադրական քերականական օրենքներու, առաւելագոյն հետեւակ հին լեզուներու դրադիտութեան: Այս մարդին մէջ, զանազանութիւնը բառերու, «խտիր»ներու, յատկացուցիչ — յատկացեալներու, ածականներու ետ—առաջ շրջումներու կամ տեղափոխութիւններու պարագան է, ինչ որ հիմնովին կը յեղաշրջէ շարադրութեան կառուցուածքը՝ մէկ լեզուէն միւսը:

Բ. Հոլովումներու շեղումի կնճիոյ՝ ամէնէն բարդ զանազանութիւնն է: Ան ամէնէն շատ վիճելի նիւթը եղած է մշակութային միջին աշխարհ, թէեւ կրնար չըլլալ, եթէ խառն քերականութեան հետեւողներու աւանդապաշտութիւնը յաղթահարուէր օրինապաշտութեան սկզբունքէն: Որոշ քերականութեան հետեւորդները չքմեղանալ կարծած են այն օրօրով որ՝ ականջ ու ներզանգակութիւն ալ խօսք ունին լեզուին մէջ: Բայց այս առարկութիւնը քմայքի առաձգական երկսայրութեան ջատագովութիւնն է եւ քմայքը տեղ չունի լեզուին մէջ, այլ օրէնքը: Եթէ օրէնքը չըլլայ տիրող ուժը լեզուի քերականութեան մէջ, իրաւունքը ո՞ր գրողինն է. որ բառը կը հոլովէ ա. ձեւով, միւսը բ. ձեւով եւ երրորդը գ. ձեւով: Բացատրական ըլլալու համար առնելով հոլովումի օրինակ մը, խնդրո՞յ, խնդրի՞ քէ խնդիրի: Հոս քմայք ու կամայականութիւն գործ չունին: Աշխարհաբար քերականութեան հեղինակը այս բառին հոլովումին ո՞ր ձեւը պիտի ուսուցանէ: Զի կրնար ո՛չ առաջինը, ո՛չ ալ երկրորդը, այլ միայն երրորդը: Այլապէս, ո՛չ օրէնք գոյութիւն կ'ունենայ, ո՛չ քերականութիւն, այլ թրնձուկուած խառնակութիւն, որ ո՛չ գրաբար է, ո՛չ աշխարհաբար: Ուրիշ ցցուն օրինակ մը՝ աւելի պերճախօս կը դառնայ. — Աշխարհաբարի մէջ սեռական կամ տրական եկեղեցւոյ հոլովով գրողը բացառականի եւ գործիականի մէջ յեկեղեցւոյ եւ եկեղեցեալ կրնա՞յ հոլովել: Զի՞ կրնար: Երբ յայտնապէս չի կրնար, ո՞րն է բառին

աշխարհաբար քերականութիւնով հոլովումի վերջնական անփոփոխելի ձեւը՝ ուղղականէն մինչեւ գործիական. եկեղեցւոյ, յեկեղեցւոյ, եկեղեցեալ, թէ՛ եկեղեցի, եկեղեցի, եկեղեցիով:

Այսպէս նաեւ հայերէն բոլոր բառերու հոլովումներուն համար, որոնք գրաբարի եւ աշխարհաբարի մէջ կը հոլովուին ուրոյն քերականութիւններով:

Եւ զտապաշտ (puriste) աշխարհաբարեանին դայթակղութիւնը գրգռող պատրուակ ակամքը փրցուելով՝ տեղը կը դրուի օրէնքը, որ երկդիմութիւն ու խտտորում չի ճանչնար: Օրէնքէ ամէն շեղում՝ կը դառնայ լեզուական անիշխանութիւն, որով դժբախտաբար ներկայիս շատ հարուստ է արեւմտահայ աշխարհաբարը, ինչպէս արեւելահայ աշխարհաբարը հարուստ է օտար խորթ բառերով եւ ուղղաքական հակաօրինական վարտողութիւններով:

Գ. Ինչ նկատողութիւն որ բանաձեւեցինք հոլովումներու մասին, ամբողջապէս կիրարկելի է նաեւ խոնարհումներու մասին: Նոյն բառը գրաբար եւ աշխարհաբար քերականութիւնները շատ յաճախ կը խոնարհեն տարբեր ձեւերով: Եւ ինչպէս որ աշխարհաբար խոնարհումի ո՛րեւէ ժամանակէ, եղանակէ, թիւէ ու դէմքէ ո՛րեւէ ձեւ քոյլատրելի չէ որ քափանցէ գրաբարի մէջ, նոյն հետեւողութիւնով քոյլատրելի չէ որ գրաբար խոնարհումի ո՛րեւէ ձեւ քափանցէ աշխարհաբար քերականութեան մէջ: Աշխարհաբար շարադրութեան մէջ ո՞ր գրող կրնայ համարձակիլ գործածել լուայ, լուար, լուալ, երբ նոյն գրողը գրաբար շարադրելով չի կրնար գործածել լսեցի, լսեցիր, լսեց: Եւ նար գործածել լսեցի, լսեցիր, լսեց: Եւ սակայն քիչ չէ թիւը անոնց՝ որոնք տակաւին այսօր կը գրեն ուսանեցաւ, եղծանեց, փոխան ուսաւի եւ եղծեցի: Եւ նման անհամար ուրիշ խոնարհումներ:

Ուշագիւր բծախնդրութիւնով դիտուած՝ յստակօրէն զանազանելի չէ՞ ձեւի այն

սահմանը, ուր գրաբար եւ աշխարհաբար խոնարհումները կ'անջատուին: Քերականութեան դասընթացքի մը մէջ կատարուած բաղդատական քննութիւն մը՝ ցցուն կերպով երեւան կը բերէ այն անդնդային զանազանութիւնը՝ որով գրաբար հոլովներ ու խոնարհումներ կ'անջատուին աշխարհաբար հոլովներէ ու խոնարհումներէ, բացարձակապէս անփոխանակելի հետաքուստներով, մինչեւ այն աստիճան՝ որ գրաբար գտաւ կը նշանակէ գտնուեցաւ, իսկ աշխարհաբար գտաւ կը նշանակէ ինչ որ գիտենք: Բացի ասացուածքներու «հրապատակութեան» խտրական կնճիոյն, ուր անոնց որդեգրումը կամ մերժումը նուազ արմատական միտքերու համար չիփոխեցուցիչ կը դառնայ, հոլովներու եւ խոնարհումներու գլուխներուն խրամատը ա՛յնքան խոր անջատումով կը բացուի՝ որ գոյականներու, դերանուններու եւ բայերու բառամթերքի ամբողջական զանգուածներով՝ երկու լեզուները շղթայարկել իրարմէ կը բաժնուին, եւ տարամերժօրէն ուրոյն անհամաձայն քերականութիւններով իրարմէ կը բաժնուին, եւ տարամերժօրէն ուրոյն անհամաձայն չուրջը իրր անկախ լեզուներ կը խմբուին, հոլովն մէջ նոյն արմատով ծագին նման, որ օգին մէջ երկու անջատ ինքնակեց ըլններու անկախ կեանքով կ'աճի ու կ'ապրի: Կրնա՞ն երբեք մէկ լեզուի մէջ իրարու փոխանորդել այն ստիպել եւ ասուցմով, կամ ի գեղջէ եւ գիւղէ: Բայց, հակառակ այս բացորոշ երկուութեան, հայ մամուլի մէկ մասը ցաւալիաբար կը հանդուրժէ լեզուական քրաւայալար ու անիշխանական խառնակութեան, ուր ճիշտը եւ սխալը անվերջ գօտեմարտով անսահմ արշաւի մէջ են, իտեմարտով անհանգիստ քերականութեան տարբեր գրած լեզուին քերականութեան տարական կանոններուն տղէտ գրիչներու մեղքով, բացի լեզուական օրէնադրութեան հիմնական նկատումներ ստնակոխելով գործուած աւերիչ շահատակութիւններէ, մարդոց կողմէ՝ որոնք սխալը գոր-

ծած են փոխան «բրիչ»ի՝ «գրիչ» ձեռք առնելու:

Դ. Նոյնքան կնճոտող գլուխ մըն է ասացուածքներու (locution) քաղաքացիական իրաւունքի խնդիրը, զանազանելու համար թէ անոնցմէ որո՞նք արտօնուած են աշխարհաբարի մէջ մուտքի եւ որո՞նք են թակալ են արտաքսումի:

Գրաբարը անհունապէս հարուստ է անոնցմով եւ անոնք կը կազմեն իր գանձարանին գեղեցկագոյն գոհարները. — «ի հնումն», «ի հեճուկս», «մի ըստ միովէ», «այլովքն հանդերձ», «նովին իրաւամբ», եւ նման ուրիշ անհամար անփոխարինելի ուժով ասացուածքներ գրաբարի թագին շողշողուն քարերն են: Բայց, հակադարձօրէն, անոնց փոխադրութիւնն ալ աշխարհաբարի մէջ, զայն սաստկօրէն խաթարող դեր կը կատարէ: Աշխարհաբարի գոյառումէն ի վեր, անոնք խաթորէն հալածուած «անբաղձալի»ներ եղած են: Բայց անոնց բանակը ա՛յնքան ստուարաթիւ է՝ որ տակաւին սահմանագլուխէն դուրս անոնց վտարումը չէ ամբողջացած: Դեռ աշխարհաբարի սահմաններուն մէջ բաղձաթիւ յամեցողներ կան, քաջալերիչ կողմնակալութիւնովը թոյլ հսկիչներու: Ի՞նչ չափանիշ կայ անոնց ինքնութիւնը ճանչնալու կամ մերժելու: Ո՛րը ինչ պատճառով ճանչնալ, եւ ո՛րը ինչ պատճառով մերժել: Անոնց ճակատագիրը կախում ունի ընտրողական (éclétique) կշիռէ, ճաշակէ ու դատողութենէ: Այս հեղուկ թոյլտուութեան կարգախօսով՝ անոնցմէ շատեր դեռ կը դեղերին աշխարհաբարի կալուածին մէջ, խորթ օտարութեան ցցուածքով: Գրողներէ մէկուն որդեգրածը՝ միւսը կը մերժէ. եւ փոխադարձաբար: Ընտրողական օրէնքը հաստատուն մ՛ճիւ չունի: Միակ ուղին որ կը մնայ, զանոնք գրաբարի թանգարանին պահեստ թողուլն է, ամբողջապէս, անխտրաբար: Մայր լեզուն հարազատ դաւակ այդ թանկարժէք զանձերէն գրկուելով՝ աշխարհաբարը չի

ինչ չափով դեր կատարած է հոլոֆոբությունը (աշխարհաբարացում) մէջ, քանի որ ակներև է՝ թէ վերելարձանագրուած հոլոֆոբներն ո՛չ մէկը այսօր չ'իյնար գրիչին տակ գրողի մը՝ որ գիտակից կերպով հետեւող է աշխարհաբարի կրած յեղաշրջութեան:

Յեղաշրջութեան պատկերը աւել ցցուն դարձնելու համար՝ հիմա խառնխուռն արձանագրենք գրաբարի հետքերով խօսքի «ձեւ»եր, որոնք 1892ին աշխարհաբարի ախոյեաններու գրիչին տակ ընթացիկ եղած են, բայց որոնք այսօրուան մանրախոյզ աշխարհաբարին մէջ հանդուրժելի չեն: Ահա՛. — կը հարկադրիմ, առ այս, դիզեալ, սլիտի առնու, կը ցածնուր, մահաբեկիք, ցցուեցնել, կը ընու, կը ցածնու, առնու, հիմայ, ցորչափ (անպէտ ապաթարցով), մտածումէ ի մտածում (ապաթարցաւոր անպէտ ի-ով), ի վայր հակիլ (հետեւողական չըլլալով? համար գրողը հոս զանց բրած է ի-ին ապաթարցը), նա, զի, ի՛ մեզ, պարուրեալ, շրւարեալ, մ'ալ, մ'ընելով, եւ նման անհամար հակաաշխարհաբարեան «ձեւ»եր: Իրենց ժամանակին համար քերականական այս բնօրէն ձեւերը, որոնք գոյութեան իրաւունք չունին արդի արեւմտահայ աշխարհաբարին մէջ, քաղուած են աշխարհաբարի ախոյեան ճանչցուած 3-4 հեղինակներու միայն մէկական գրուածքներէն: Եթէ փորձ կատարուի խուզարկումը տարածելու նուազ աշխարհաբարեան դէմքերու գրուածքներուն վրայ, կասկած չկայ թէ գրաբար քերականութեան հին ձորձով տարազաւոր բրածոյ հետքերուն թուումին համար սինականեր չեն բաւեր: Ասոնց մէջ կը վիտան վերի նմուշները գերազանցող աւելի հին-օրէնք ձեւեր՝ ոճի, հոլոֆոբի, խոնարհումի եւ ասացուածքներու: Այդ տարրերու քերականութիւնով գրուած հատուած մը՝ այսօր չի կրնար ներկայացուիլ իբր արդի աշխարհաբարի ոճի նմուշ, ինչ որ կը հաստատէ՝ թէ վեր-

ջին վաթսուներեակի ընթացքին արեւմտահայ աշխարհաբարը ոստումնաւոր յեղաշրջութիւն կրած է, դիմելով դէպի աւելի՛ պարզը, աւելի՛ միակերպը, աւելի՛ «օրինապաշտ»ը:

Հիմա հոս անհրաժեշտ է որ մէջ բերուի ամբողջական հատուած մը վաթսուներեակ առաջուան հայերէնէն, բաղդատական զուգակիւսի մը համար այսօրուան աշխարհաբարին հետ: 1895ի լեզուական ուղղութեան նմուշ մըն է հետեւեալը, որուն այսօրուան լեզուէն նշանակալից շեղումները կրնան յստակ դադարաւոր տալ վաթսուներեակի անջրպետին մէջ կատարուած լեզուական յեղաշրջութեան մասին. —

«Հայք յայնժամ չունենալով դիր եւ թարգմանութիւն Սուրբ գրոց, յեկեղեցի՝ արեւմտեան Հայոց՝ որ ընդ անմիջական իշխանութեամբ Յունաց էր՝ յոյն լեզուաւ կարդային Սուրբ գիրքն, իսկ յարեւելեան Հայս՝ որ ընդ Պարսից էր՝ ասորերէն ընթեռնուին եւ թարգման կգերն ի հայ բարբառ վերածէր օտարաբերու ընթերցումն»:

Ասոնց հատուածը արդի աշխարհաբարի վերածելու ալ, բանիմաց ընթերցողը կրնայ նշմարել լեզուին մէջ յառաջ եկած այն շրջափոխութիւնը, որուն համաձայն այսօրուան հայերէնը բացարձակապէս չի կրնար գրուիլ այն ֆերականութիւնով, որով 1895ին կրցեր է գրուիլ:

Վերել ջատագովումը ըրինք լեզուներու մէջ տիրել կոչուած կարեւորագոյն սկզբունքին՝ «օրինապաշտ»ութեան, անոր համար որ՝ եթէ լեզուի մը ճշգրտութեան խարխիւր կը կազմէ իր քերականութիւնը, այդ լեզուն ա՛յնքան աւելի «օրէնք»ի վրայ հիմնուած կ'ըլլայ — հետեւաբար ճշգրիտ — որքան անոր մէջէն վտարուած կ'ըլլայ «քմայք»ը, «ականջ»ի կամ ուրիշ զգայաբանքներու հաճութեան պատրուակով:

«Ականջ», «ներդաշնակութիւն», «դաշնաւորութիւն» տեսակէտները ոմանց կողմէ «վարդապետութեան» պիտակով պաշտպանուած են երկար առեւ, կաղացնելով աշխարհաբարին դէպի կատարելագործութիւն յառաջխաղացութիւնը: Այդ վարդապետութեան ամէնէն անդիմող ախոյեանը եղած է մեծանուն ուսուցչապետ Ռեթէոս Պերպերեան, որ յառաջ դացած է մինչեւ մերժելու աստիճան «երկու լեզու»ներու գոյութեան դադարաւոր, ջատագովելով «ընտրողական» «խառն լեզու»ի հետեւողութիւնը: Բայց ի՛նչ չափով որ դաստիարակ հեղինակաւոր միտքին լեզուական տեսարանութիւնը անպաշտպանելի եղած է, նոյն չափով աշխարհաբարի մակընթացութեան դրոհը «խառն լեզու»ի ամբարտաւանքը խորտակելով՝ զրտումի անյեղլի պահանջը փութացուցած է, յեղաշրջութեան անկասելի օրէնքին հրամայականով:

Յատկապէս յիշեցինք վերջին վաթսուներեակի ընթացքին՝ հայ գրական աշխարհին մէջ «խառն լեզու»ի ամբարտաւորութեամբ հանդիսացող Մարգիկ եւ Իրֆ-ի հեղինակը, որպէսզի յստակօրէն փաստուած ըլլայ՝ թէ մինչեւ անգամ Երկարամեայ քարոզութիւնով եւ գրաւոր տարփողումով պաշտպանուած սխալ տեսակէտի մը բերող դատապարտուած է չտոկալու ժամանակին հասունացուցած լեզուական փուլին, սարսելով մշակոյթի անիւներուն հոլոֆոբութիւնը կերտուող գրադիտական ամէհի շարժումէն:

ԵՆՈՎԻ ԱՐՄԵՆ

ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ

ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆԻՑ

ԵՐԱԺՇՏԱԳԷՏ ԵՒ ԻՄԱՍՏԱՍԵՐ

ՅՈՎՀԱՆ ՕՁՆԵՑԻ

Յովհան Օձնեցու կեանքի պատմութեան էջերը մեզ տանում են 7-րդ դարի վերջին եւ 8-րդի առաջին շրջանը: Իր ժամանակի ամենանշանաւոր եւ բացառիկ հոգեւորականներից մէկը, որ յայտնի է դառնում որպէս տաղանդաւոր հեւտոր, հմուտ աստուածաբան, լաւագոյն տրամաբանող ու վերլուծող: Այդ արժանիքների շնորհիւ էլ նա «Իմաստասէր» կոչումն է ստանում:

Նրա ծննդավայրն է Օձուն գիւղը, ուր մի հարուստ ընտանիքում սնոււմ է եւ մեծանում: Ուսանում է եւ կրթւում Տեղերի «Ս. Աստուածածին» վանքի վանահայր եւ 7-րդ դարի նշանաւոր վարդապետ Թէոփրոս Բոթնաւորի մօտ, ուր իր սիրելի դասընկերն էր Սահակ Չորափորեցին: Այնուհետեւ վարդապետական կոչման է նւիրւում: Ժամանակի արեւցի Եղիա կաթողիկոսը բարձր գնահատելով նրա մտաւոր լուրջ պատրաստութիւնը եւ բարեմասնութիւնները, իր հետ տանում է Աղւանից երկիրը, ապա Արագածոտն գաւառի եպիսկոպոս ձեռնադրում, իսկ Եղիա կաթողիկոսի մահից յետոյ նստում է հայրապետական աթոռի վրայ (718-728) եւ ձեռնհասօրէն ու իմաստութեամբ վարում է եկեղեցական գործերը:

Ձեռագիր յիշատակարաններն Օձնեցուն նկարագրում են պարթեւահասակ, թիկնեղ ու գեղեցիկազէմ, իսկ բնաւորութեամբ առաքինի, համեստ եւ խաղաղասէր: Նա արտաքուստ հազնուում է չքեղ, մօրուքի վրայ ոսկեփոշի է ցանում, իսկ ներքուստ մերկ մարմնի վրայ քուրձ կրում: